

№ м.
П 19

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

ПАСМОР ЮЛІЯ ВІКТОРІВНА

УДК [0216:340(477)]+316.774(043.3)

**БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАВОВОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ: НАПРЯМИ КОНСОЛІДАЦІЇ**

27.00.03 — книгознавство, бібліотекознавство,
бібліографознавство

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Харків — 2011

Дисертацією є рукопис.
Робота виконана в Харківській державній академії культури,
Міністерство культури України

Науковий керівник: доктор наук із соціальних комунікацій,
доцент **Шемаєва Ганна Василівна**,
Харківська державна академія культури,
професор кафедри бібліотекознавства та
соціальних комунікацій

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Слободяник Михайло Семенович,
Національна академія керівних кадрів

Національна юридична академія
України імені Ярослава Мудрого
Бібліотека
15246А
Інв. №

культури і мистецтва,
завідувач кафедри соціальних
комунікацій

кандидат педагогічних наук, доцент
Карпенко Олена Олексіївна,
Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»,
доцент кафедри документознавства

Захист відбудеться «11» травня 2011 р. о 13-00 годині на
сесії спеціалізованої вченої ради Д 64.807.02 в Харківській дер-
жавній академії культури, 61057, м. Харків-57, Бурсацький узвіз, 4.

...єю можна ознайомитися в бібліотеці Харківської дер-
жавної академії культури за адресою: 61057, м. Харків-57, Бурсацький

15246А

... 2011 р.

І. О. Давидова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розбудова України як правової конкурентоспроможної держави потребує врахування базових вітчизняних юридичних традицій і кращих світових надбань в правничій сфері. Одним із важливих чинників успішного досягнення цієї мети є бібліотечно-інформаційне забезпечення правової науки в Україні, яка продукує нові інноваційні ідеї, адаптовані до національних особливостей; успішно проводить фундаментальні й прикладні дослідження, спрямовані на регулювання всіх суспільних процесів.

Значення оперативного й ефективного бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні зростає в умовах сучасного глобального комунікаційного простору. Функціонування електронного середовища соціальних комунікацій актуалізує проблеми пошуку, відбору й поєднання розпорошених у багатьох документах правової інформації і знань, характеризується протиріччями між: наявністю значного обсягу неструктурованих правових даних та специфічних відомостей і рівнем їх упорядкування й консолідації; кількісними ознаками розширення комунікаційного простору науки права та якістю бібліотечно-інформаційного забезпечення правових наук в Україні; зростанням інформаційних потреб правознавців в одержанні своєчасної, оперативної, якісної інформації та сучасним станом їх задоволення.

Вирішення зазначених проблем і знівелювання протиріч у сфері права залежить від консолідації всіх учасників комунікаційної взаємодії простору правової науки. Різноманітність правових інфопотоків за видами, формами, змістом висуває до бібліотек нові вимоги, передусім ті, що пов'язані з вдосконаленням, упорядкуванням, консолідацією розрізаних правових документів та інформаційних ресурсів, що, у свою чергу, потребує інновацій у бібліотечно-інформаційному забезпеченні правової науки в Україні. Тому визначення напрямів консолідації бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні відповідно до умов, що склалися в період інформатизації, є актуальним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено відповідно до комплексної теми науково-дослідної роботи Харківської державної академії культури «Документально-комунікаційні структури: інноваційні стратегії розвитку» (Державний реєстраційний номер 0109U000512), теми Науково-дослідного центру правової інформатики Національної Академії правових наук України «Дослідження, розроблення і розвиток комп'ютеризованих систем інформаційно-аналітичного забезпечення

законотворчої, нормстворчої, правозастосовної, правоохоронної, судової та правоосвітньої діяльності (РК УкрІНТЕІ № 0102U002182), наукової теми кафедри бібліотекознавства та соціальних комунікацій «Трансформація бібліотечної діяльності як складова формування нової комунікативної реальності».

Мета дисертаційного дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні напрямів консолідації як стратегії розвитку бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні в сучасній системі соціальних комунікацій.

Щоб реалізувати мету, необхідно вирішити такі завдання дослідження:

- з'ясувати рівень наукової розробки проблеми консолідації в процесі бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки та визначити методологічну базу дослідження;
- проаналізувати сучасний стан соціально-комунікаційного простору правової науки;
- виявити особливості інформаційних потреб науковців у галузі правової науки;
- визначити напрями консолідації, що відбуваються в системі формування інформаційних ресурсів з проблем права;
- дослідити системні характеристики консолідації бібліотек в забезпеченні інформаційних потреб науки;
- обґрунтувати перспективи розвитку системи бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки на основі консолідації.

Об'єкт дослідження — бібліотечно-інформаційне забезпечення правової науки.

Предмет дослідження — напрями консолідації бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки України в умовах функціонування єдиного комунікаційного простору.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є соціально-комунікаційний підхід у поєднанні з інформаційним та системним, використання яких дозволило комплексно дослідити інформаційно-комунікаційний простір правової науки; визначити стратегію розвитку бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки на засадах консолідації бібліотечно-інформаційних установ.

Конкретні завдання дослідження вирішувалися через поєднання загальнонаукових, загальнофілософських та спеціальних методів: аналізу і синтезу; порівняння; діяльнісного, статистичного — з метою одержання якісних і кількісних даних для формування напрямів консолідації; анкетування, фокус-групи — для вивчення інформаційних

потреб науковців; концептуалізації — для визначення стратегічних напрямів модернізації системи інформаційного забезпечення правової науки на основі консолідації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

- доведено необхідність консолідації правничих бібліотек як стратегічної основи подальшого підвищення ефективності бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні;

- обґрунтовано консолідацію бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні як соціально-комунікаційний процес;

- визначено напрями консолідації бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні, які полягають у: 1) системно-організаційній консолідації, пов'язаній з посиленням системних та міжсистемних зв'язків соціально-комунікаційних структур правового простору; 2) інформаційно-ресурсній консолідації, спрямованій на інтеграцію правових інформаційних ресурсів; 3) структурно-семантичній консолідації як поєднанні інформації та знань;

- розвинуто уявлення про комунікаційний простір правової науки через ґрунтовне вивчення особливостей діяльності суб'єктів, що генерують наукову інформацію, документопотоки в їх структурно-семантичній, цільовій визначеності; аналіз стану інфопотоків та інфопотреб користувачів в умовах поширення технологій комунікаційної взаємодії;

- набуло подальшого розвитку положення щодо трансформаційних змін у системі бібліотечно-інформаційного забезпечення, зумовлених процесами консолідації інформації і знань у комунікаційному просторі правової науки України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційному дослідженні положення, узагальнення, висновки можна використовувати в дослідницькій, навчальній та практичній діяльності соціально-комунікаційних структур правової галузі під час з'ясування поточних і перспективних завдань якісних змін бібліотечно-інформаційного забезпечення користувачів; встановлення внутрішніх та зовнішніх бібліотечних зв'язків; вибору партнерів; розширення підготовки аналітичних продуктів для системи бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні.

Результати дослідження можна використовувати в системі підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, у навчальному процесі факультету бібліотекознавства та інформатики ХДАК для оновлення змісту навчальних курсів: «Інформаційне право», «Система електронних бібліотек і баз даних», «Комунікації в науці».

Основні положення дисертаційної роботи впроваджено в бібліотеці

Національної академії правових наук України для розширення контенту й ефективності веб-сайта бібліотеки та для створення Асоціації правових бібліотек України, що підтверджується відповідними актами про впровадження.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано самостійно, найважливіші наукові результати, положення, висновки одержано автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Головні наукові положення, висновки і результати дисертаційного дослідження оприлюднено на численних науково-практичних конференціях міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів: «Сучасні проблеми юридичної науки» (Харків, 2008); «Від громадянського суспільства — до правової держави»; «Культура та інформаційне суспільство XXI століття» (Харків, 2008, 2010); «Проблеми розбудови державності та народовладдя в Україні (до 20-річчя Народного руху України за перебудову)» (Харків, 2009); «Влада та суспільство під впливом закону “циркуляція еліт”» (Харків, 2010); «Бібліотека ВУЗа на новому етапі розвитку соціальних комунікацій» (Дніпропетровськ, 2010); «Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики» (Київ, 2010); «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (Харків, 2010).

Публікації. Головні теоретичні положення і результати дисертації викладено в 14 одноосібних публікаціях. Серед них: 5 — статті у фахових виданнях України, 9 — публікації (тези) в матеріалах наукових конференцій.

Структура дисертаційного дослідження зумовлена метою і завданнями дослідження, логікою викладу матеріалу та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Текст дисертації містить 4 діаграми та 6 таблиць. Загальний обсяг дисертації 272 сторінки, з яких основний текст становить 173 сторінки, додатки — 62 сторінки, список використаних джерел — 321 найменування (на 37 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, її зв'язок з науковими програмами і планами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, теоретико-методологічні засади дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про особистий внесок здобувача, апробацію результатів дисертації та публікації автора.

У першому розділі «Теоретична база дослідження бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки», який складається із двох підрозділів, проаналізовано й узагальнено теоретико-практичні здобутки бібліотекознавства, інформатики, права в напрямі бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні та обґрунтовано вибір методів дослідження.

У підрозділі 1.1. «Трансформаційні зміни бібліотечно-інформаційного забезпечення користувачів у галузі права» наводиться огляд літературних джерел за темою дисертації, в якому розкриваються трансформаційні зміни в здійсненні бібліотечно-інформаційного забезпечення користувачів, пов'язані з процесами консолідації.

Значний внесок у вирішення проблем бібліотечно-інформаційного забезпечення користувачів зробили українські та російські дослідники: А. В. Блек, Ф. С. Воройський, Р. С. Гіляревський, І. О. Давидова, Г. І. Гольдгамер, В. О. Ільганаєва, Н. М. Кушнарєнко, О. Л. Лаврик, М. С. Слободяник, Л. Я. Філіпова, А. І. Чорний, Г. В. Шемаєва, які пов'язують розвиток системи інформаційного забезпечення науки з організацією доступу до наукових електронних ресурсів, розширенням та збагаченням комунікацій у науковому співтоваристві.

З'ясовано, що бібліотекознавці, зокрема, В. С. Бабич, О. В. Васюк, Н. І. Васькова, К. М. Серьогіна, Є. П. Сударикова, Є. В. Тихонова, акцентують увагу на проблемах: бібліотечно-бібліографічного забезпечення права; використання правових бібліотечно-інформаційних ресурсів; задоволення інформаційних потреб фахівців і студентів бібліотеками вищих навчальних закладів.

Місце і роль правничих бібліотек у системі інформаційного забезпечення користувачів переважно визначаються в зарубіжних публікаціях П. Бінфільда, М. Чіораззі, С. Лейя, Х. К. Ленца, Х. Вуля, Г. Руссєлла. Дослідники зосереджують увагу на відповідальності цього виду бібліотек за інформаційне забезпечення достовірною, якісною інформацією та даними; надають пропозиції щодо вдосконалення бібліотечно-інформаційного забезпечення на основі семантичної мережі з можливістю детального аналізу текстів.

Визначено, що глобальне поширення та зростання обсягу правової інформації в ресурсах Інтернету зумовлюють необхідність її систематизації, структуризації. Крім того, масове створення сайтів правових установ, публікація правових матеріалів у глобальних мережах, їх багатоманітність, багатомовність, неоднозначність життєвого циклу, надвеликі обсяги інфопотоків породжують ситуацію, коли користувачі не можуть знайти необхідну їм інформацію або не мають доступу до

неї. Це потребує вдосконалення системи бібліотечно-інформаційного забезпечення користувачів на основі принципів консолідації.

З'ясовано, що проблеми консолідації як об'єднання зусиль бібліотек з іншими інформаційними установами останнім часом активно вивчають українські дослідники: О. В. Башун, В. В. Загуменна, Т. М. Костирко, В. С. Пашкова, І. О. Шевченко. Як вважають бібліотекознавці, процеси консолідації інформації належать до інформаційно-аналітичної діяльності. Так, Н. Е. Кунанець розглядає «консолідовану інформацію» як результат інформаційного аналізу.

Правознавці активно досліджують напрям консолідації як вид упорядкування законодавчих актів та іншої правової інформації. Зокрема, дослідники В. В. Бірюков, А. І. Граціанов, І. О. Ієрусалимов, Є. Д. Лук'яничков, Л. Луць, М. Швець та багато інших порушують проблеми систематизації нормативно-правових документів і визначають необхідність об'єднання всіх даних, відомостей та зведень в єдиний банк правової інформації.

У сфері інформатики значний внесок у розвиток уявлення про консолідацію як діалектичний процес тезисно-аналітично-синтетичного моделювання інформації і знань зробив Г. І. Калитич. У публікаціях українських та зарубіжних авторів Ф. С. Воройського, С. М. Брайчевського, О. С. Дерев'янка, Д. В. Ланде, А. А. Риженка, Т. А. Сарацевич, М. М. Солощука, К. С. Флешера консолідація досліджується з точки зору поєднання структурованої та неструктурованої інформації, що реально чи віртуально зібрана в одному місці, контенту та метаданих, адміністрування і регламентації доступу до інформації і знань.

Особливий вплив на формування наукового погляду на предмет дослідження мали концепції українських учених В. О. Ільганаєвої, Г. І. Калитича, О. О. Карпенко, Н. Е. Кунанець, А. А. Соляник.

На основі аналізу літературних джерел визначено, що консолідаційні тенденції в сучасному комунікаційному просторі, пов'язані з природою інформаційної та комунікаційної діяльності бібліотек як провідних установ у здійсненні бібліотечно-інформаційного забезпечення науковців, понині не були предметом комплексного дисертаційного дослідження.

У підрозділі 1.2. *«Методи дослідження системи бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки»* обґрунтовано методологічний інструментарій для визначення напрямів консолідації, що відбуваються в системі бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки, пов'язаних з моніторингом інформаційних потреб користувачів для з'ясування критеріїв якості цієї системи, інтеграцією інформаційних ресурсів, відбором правової інформації із різних джерел,

їх оцінкою; координацією та кооперацією бібліотек з інформаційними структурами в системі права.

Основним методологічним підходом до виокремлення напрямів консолідації як стратегії вдосконалення бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки визначено соціально-комунікаційний підхід. Сукупність його пізнавальних можливостей висвітлено в публікаціях відомих українських та зарубіжних науковців, зокрема, В. М. Бебика, В. О. Ільганаєвої, Г. Ламберга, А. В. Соколова, А. В. Полякова, Г. Г. Почепцова.

Використання соціально-комунікаційного підходу в поєднанні з системним та інформаційним дало змогу: проаналізувати комунікаційний простір правової науки як чинник формування потреб науковців; здійснити аналіз інфопотоків, що циркулюють у галузі права; визначити структури та суб'єкти, які створюють цільовий та змістовний пласт суспільно-професійної, науково-професійної та спеціально-професійної правової інформації; встановити комплекс форм, методів, каналів, що використовуються в сучасних умовах правознавцями під час виконання наукових завдань; уточнити основні характеристики і моделі здійснення бібліотечно-інформаційного забезпечення в умовах інформаційного суспільства.

Для вирішення конкретних завдань дослідження застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів. Аналітичні методи порівняння та узагальнення — для виділення основних теоретичних засад обґрунтування напрямів консолідації інформаційно-бібліотечних структур правової сфери та їх практичної реалізації; діяльнісний — для аналізу інформаційно-комунікаційних процесів консолідації правових бібліотек, архівів, музеїв, видавництв, центрів правової інформації та наукових установ і організацій; статистичний — для аналізу й інтерпретації одержаних результатів діагностики інформаційно-комунікаційного правового простору, вивчення інформаційних потреб правознавців; метод концептуалізації — для визначення напрямів консолідації в бібліотечній діяльності як основи розвитку системи бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні, як елементу загального комунікаційного процесу в суспільстві. Соціологічні методи, зокрема, анкетування, фокус-групи, інтерв'ю, спрямовані на вивчення стану задоволення інформаційних потреб та уточнення актуальних завдань удосконалення системи бібліотечно-інформаційного забезпечення.

Другий розділ «Стан бібліотечно-інформаційного забезпечення користувачів у комунікаційному просторі правової науки України» складається із чотирьох підрозділів, присвячених діагностиці

правового інформаційно-комунікаційного простору в Україні та виявленню напрямів консолідації діяльності правничих бібліотек як провідних установ бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в умовах розвитку соціальних комунікацій.

У підрозділі 2.1. «Правова наука України в контексті бібліотечно-інформаційного забезпечення» висвітлено організаційну структуру правової науки в Україні як об'єкта системи бібліотечно-інформаційного забезпечення наукових досліджень у сфері права, що потребує врахування специфіки права та структури правової науки; розглянуто роль і значення бібліотечно-інформаційних установ як найважливіших чинників інформаційного забезпечення галузі.

Визначено головні елементи інформаційної інфраструктури правової науки, до яких належать: організаційні системи — законотворча, правотворча, правозастосовна, правоохоронна; предметно-функціональна конструкція — галузі права; інформаційно-комунікаційна підсистема — Національна юридична бібліотека, Науково-дослідний центр правової інформатики НАПрН України, бібліотеки правових НДІ та ВНЗ, центри правової інформації, як самостійні, так і у структурі бібліотек, профільні архіви, музеї, видавництва, наукові товариства.

Виявлено специфіку соціально-комунікаційного простору правової науки в Україні, яка полягає, перш за все, в актуалізації досліджень у сферах, пов'язаних із соціальною взаємодією в соціумі. Доведено, що особливістю сучасних наукових досліджень у галузі права є ефективна інформаційно-комунікаційна взаємодія правознавців з представниками гуманітарних, природничих, технічних наук. Зазначене впливає на зміст бібліотечно-інформаційного забезпечення; тематико-видову характеристику потоків інформації та знань як інформаційно-технологічного базису діяльності науковців і наукової комунікації; семіотичне наповнення наукових зв'язків.

З'ясовано, що складовими системи бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки виступають: генератори інформації; інформаційні потоки; інформаційні ресурси; інформаційні потреби споживачів, які зумовлюють форми та методи подання інформації; структури, що здійснюють посередництво в комунікаційних каналах; зворотний зв'язок.

Доведено, що складність наукових завдань у сфері права визначає місце правових бібліотек як соціальних комунікаторів, які забезпечують консолідацію правничих інформаційних ресурсів, організують доступ до них; створюють умови для професійних комунікацій; сприяють поширенню нових знань у суспільстві; встановлюють взаємозв'язки з науковцями, правниками, видавцями, адміністрацією, музеями, архівами

в напрямі визначення стратегій спільних дій щодо виокремлення необхідних науковцям даних зі слідчих та інших правових протоколів, листів, наказів, розпоряджень, приписів, архівних документів, оперативних зведень, судових рішень, наукових звітів, публікацій для їх консолідації та використання в системі бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки.

У підрозділі 2.2. *«Інформаційно-комунікаційні потреби науковців у галузі права як чинник удосконалення бібліотечно-інформаційного забезпечення»* з'ясовано, що основою бібліотечно-інформаційного забезпечення є сукупність дій з формування, подання, споживання інформації відповідно до потреб учених.

Підкреслено, що вивчення інформаційних потреб є класичним елементом системи бібліотечно-інформаційного забезпечення, що дозволяє уточнювати, планувати, вдосконалювати інформаційно-комунікаційну діяльність користувача на індивідуальному та груповому соціально-професійному рівнях.

Уточнення інформаційних потреб науковців у сфері права відбулося через: аналіз звітів установ НАПрН України; вивчення публікаційної активності вчених; встановлення рейтингового ряду правових журналів з точки зору їх впливу на якість бібліотечно-інформаційного забезпечення; застосування методів анкетування, фокус-групи.

Анкетуванням були охоплені співробітники Президії НАПрН України та підпорядкованих їй науково-дослідних установ, науковці, викладачі правових установ та юридичних факультетів ВНЗ України. Було розповсюджено 400 анкет, повернуто 392. У результаті анкетування встановлено ступінь використання науковцями традиційних та електронних інформаційних ресурсів; їх тематико-типологічний склад; використання інформації залежно від категорії споживачів; комунікаційну активність усередині наукового правового співтовариства та за його межами; визначено комунікативні засоби, яким надається перевага у використанні та передачі наукової правової інформації; рівень відповідності й ефективності інформаційних структур та бібліотеки з точки зору користувача. Зокрема, з'ясовано, що в середньому 91,9 % респондентів використовують традиційні інформаційні ресурси, 70,2 % — електронні.

Більшість респондентів визнала бібліотеку провідним каналом системи соціальних комунікацій. Її авторитет пов'язаний у першу чергу з тим, що вона є головним гарантованим місцем зберігання інтелектуальних ресурсів. Водночас 8% науковців відводять останнє місце бібліотеці в сучасній системі інформаційного забезпечення та наголошують на необхідності вдосконалення системи бібліотечно-інформаційного

забезпечення наукових досліджень у сфері права на основі налагодження постійних інформаційних і творчих зв'язків між провідними науковими організаціями, бібліотечними ресурс-центрами, державними архівними установами, центрами правової інформації на національному та світовому рівнях.

Доведено нагальність розгортання соціально-комунікаційних процесів консолідації правових бібліотек з інформаційними структурами для інтеграції інформаційних ресурсів, структурування інформації і знань, що сприятиме оперативнішому та якіснішому забезпеченню інформаційних потреб правової науки України на основі альтернативності, різноманітності й універсальності.

У підрозділі 2.3. *«Напрями консолідації в системі інформаційних ресурсів з проблем права»* встановлено, що інформаційно-комунікаційний простір правової науки відображає її теоретичні здобутки та практики, формує єдність системи інформаційних ресурсів, різних за своїм призначенням, цілями, підпорядкованістю, відбиває ступінь їх інтегрованості в комунікаційну систему суспільства; розглянуто систему інформаційних ресурсів правової науки як специфічний інтелектуальний базовий компонент бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки, яка є розгалуженою.

Визначено, що система інформаційних ресурсів з проблем права містить: внутрішні та зовнішні інформаційні ресурси бібліотек; загальні та спеціальні правові ресурси; інформаційні ресурси архівів, музеїв, видавництв, центрів правової інформації; ресурси системи органів державної влади та місцевого самоврядування, судової влади; інформаційні ресурси суміжних галузей та напрямів діяльності.

Обґрунтовано, що одним із напрямів консолідації є створення навігаторів, путівників, довідників інформаційно-правових ресурсів. У межах дослідження сформовано перелік інформаційних правових ресурсів, представлених в українському та російському Інтернет-просторі.

Доведено, що зарубіжний правовий бібліотечно-інформаційний простір є дещо структурованішим порівняно з простором правової науки в Україні. На міжнародному рівні створені і функціонують потужні правові портали консолідованих даних, в яких представлені міжнародні правові пошукові системи, електронний каталог всесвітнього законодавства, конституцій усіх країн світу, перспективні напрями наукових досліджень і результати наукової діяльності у сфері права; міжнародні організації, що опікуються різними проблемами права; предметно-орієнтовані БД; національні правові портали, що формують якіснішу систему бібліотечно-інформаційного забезпечення наукових досліджень у сфері права.

Розглянуто основні процеси, що відбуваються в сучасній системі інформаційних правових ресурсів. Серед них: відбір інформаційних ресурсів, які містять найкориснішу інформацію для користувачів; оцінка інформаційного ресурсу з точки зору його якості, достовірності, надійності; аналітико-синтетична обробка; виявлення зв'язків та взаємозалежності між різними інформаційними ресурсами; структурування ресурсів за змістом, видами, формами; формування єдності подання інформації з однієї точки доступу і поширення інформаційних ресурсів різними каналами комунікації; встановлення зворотного зв'язку з користувачами інформації для визначення інтенсивності використання інформації, рівня забезпечення специфічних інформаційних потреб користувачів та ефективності системи бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в цілому.

Основним напрямом консолідації в системі інформаційних ресурсів правової галузі визнано їх інтеграцію як поєднання зосереджених інформаційних ресурсів у розрізних інформаційно-комунікаційних структурах різноманітних за джерелом, датою створення, способом передачі і поширення, за призначенням, змістом, обсягом, ступенем доступності, соціальним статусом, режимом використання, рівнем сприймання, формою подання, структурними елементами правового явища чи події тощо.

Доведено, що реалізація процесів консолідації інформаційних ресурсів зумовлює необхідність розвитку системних зв'язків між правничими бібліотеками та всіма учасниками інформаційно-комунікаційного простору правової науки.

У підрозділі 2.4. *«Системні характеристики бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки»* визначено організаційну структуру бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні, яка має всі необхідні розвинуті елементи: змістовну основу права, наукові здобутки, що відображаються в інформаційних ресурсах; інформаційні потреби науковців, зумовлені характером наукової діяльності й особливостями правової галузі; соціально-наукові групи користувачів; інформаційно-комунікаційні структури, зокрема, бібліотеки, центри правової інформації, музеї, архіви, видавництва.

З'ясовано, що правничі бібліотеки України неповною мірою реалізують свій комунікаційний потенціал. Створення, відбір, структурування, зберігання та використання інформації і даних в електронній формі кожна інформаційна установа намагається здійснювати самостійно без узгодження та координації з іншими. Неоднорідність подання інформації в електронній формі, різні умови супроводу, управління й доступу,

слабкість зв'язків і взаємозв'язків між правничими бібліотеками в Україні, відсутність взаємодії з іншими інформаційними структурами на рівні створення, подання, організації доступу до правової інформації та даних негативно впливають на оперативність та якість бібліотечно-інформаційного забезпечення користувачів, рівень інтегрованості правової науки у світовий інформаційний простір.

Обґрунтовано необхідність посилення взаємодії, координації та кооперації на засадах організації професійного об'єднання правничих бібліотек України, налагодження співробітництва з Міжнародною асоціацією юридичних бібліотек, системної взаємодії з Науково-дослідним центром правової інформатики НАПрН України та іншими інформаційними структурами, що сприятиме формуванню якісної системи бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні.

У третьому розділі «Перспективи розвитку системи бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в єдиному комунікаційному просторі суспільства», який складається із двох підрозділів, охарактеризовано основні моделі здійснення інформаційного забезпечення у сфері права й обґрунтовано послідовність реалізації напрямів консолідації як стратегії вдосконалення системи бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні.

У підрозділі 3.1. «Тенденції розвитку бібліотечно-інформаційного забезпечення» узагальнено існуючі моделі та стратегічні програми налагодження комунікаційних зв'язків, кооперації, інтеграції діяльності правничих бібліотек у новому мультимедійному просторі.

Доведено, що система бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки є невід'ємною базовою складовою ефективною науковою комунікацією у сфері права, має основні чинники і характеристики, на які необхідно зважати в умовах розвитку інформаційно-комунікаційного простору правової науки. Серед останніх: видова різноманітність наукових розробок як результат дослідницької роботи (нові законодавчі, нормативно-правові акти, сучасні криміналістичні практики розслідування, мультимедійні електронні ресурси тощо); широкий спектр наукових публікацій, які створюють і формують єдиний науково-освітній простір через видання монографій, навчальних посібників, підручників, підготовку кандидатських і докторських дисертацій; існуюча система координаційних дій і взаємообмін інформацією між правничими бібліотеками, інформаційними центрами, архівами для повного та якісного інформаційного забезпечення проведення наукових досліджень у правовій сфері й поширення їх результатів.

Перспективним у діяльності бібліотеки як головного елементу системи бібліотечно-інформаційного забезпечення користувачів визнано напрям консолідації інформації як комплекс дій щодо використання знань правничої сфери для вирішення нагальних наукових проблем та задоволення інформаційних потреб науковців-правознавців.

У підрозділі 3.2. *«Консолідація як стратегія розвитку системи бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки України»* характеризуються напрями консолідації, спрямовані на вдосконалення бібліотечно-інформаційного забезпечення у сфері правової науки, які полягають у посиленні взаємодії всіх учасників інформаційно-комунікаційного простору; формуванні програми органічного поєднання всіх правових інформаційних ресурсів, їх взаємопроникнення і взаємозбагачення на міжвідомчій основі, взаємному розширенні сфери дії всіх елементів системи та їх функцій.

Обґрунтовано концептуальне положення про єдність напрямів консолідації, що характеризують стан сучасного інформаційно-комунікаційного простору правової науки та визначають стратегію вдосконалення системи бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні:

- консолідація інформаційно-комунікаційних установ, пов'язана з посиленням системних та міжсистемних зв'язків на регіональному, національному і міжнародному рівнях;
- консолідація бібліотечно-інформаційних ресурсів, спрямована на інтеграцію їх різних видів і типів, форм, засобів, каналів та долучення їх до глобального соціально-комунікаційного простору;
- консолідація інформації як комплекс взаємопов'язаних процесів з виокремлення знань, структурованої та недостатньо структурованої інформації від усіх правоохоронних та правозастосовних органів; їх упорядкування, аналіз, оцінка, реструктуризація.

Запропоновано й розроблено конкретну програму реалізації напрямів консолідації бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні. На її першому етапі обґрунтовано необхідність створення Асоціації правничих бібліотек України з подальшим вступом її до Міжнародної асоціації юридичних бібліотек. Основною метою першої визначено всебічне сприяння консолідації правничих бібліотек України та розвитку партнерства з іншими інформаційними установами, зокрема з Науково-дослідним центром правової інформатики НАПрН України, через механізми співпраці, взаємодії, участь у семінарах і тренінгах. На другому етапі запропоновано створити портал як вихідну точку ефективного доступу користувачів до консолідованої інформації та

уніфікованого інформаційно-комунікаційного простору для проведення досліджень у сфері права.

Реалізація визначених напрямів консолідації збігається зі стратегічною метою консолідації документно-предметної складової наукової діяльності в галузі права і визначається як створення якісно нового інформаційно-когнітивного середовища отримання і споживання інформації та знань правового змісту.

ВИСНОВКИ

У результаті проведення дисертаційного дослідження досягнуто мету і вирішено всі поставлені завдання, що дозволило дійти певних наукових висновків.

1. Своєчасність вирішення теоретичних і практичних завдань розвитку бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки на основі консолідації зумовлена змінами, що відбуваються в комунікаційному просторі науки і його інформаційних структурах та пов'язані з динамічним зростанням і розпорощенням інфопотоків; активним упровадженням інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечну діяльність; накопиченням інфоресурсів в електронному середовищі, що поєднують різні форми і види подання, збереження, поширення, використання інформації та знань.

2. Застосування комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, поєднання соціально-комунікаційного підходу із системним та інформаційним дозволили розглянути консолідацію бібліотечно-інформаційних систем як соціально-комунікаційний процес, спрямований на визначення стратегій удосконалення системи бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки; розкрити трансформаційні зміни в соціально-комунікаційному просторі правової науки, що привели до повної перебудови традиційних схем бібліотечно-інформаційного забезпечення користувачів і зумовили виникнення та необхідність установлення нових комунікаційних зв'язків між усіма інформаційними структурами цього простору; визначити провідну роль бібліотеки в консолідації всіх учасників щодо формування якісної системи бібліотечно-інформаційного забезпечення на засадах узгодження, координації, кооперації, інтеграції.

3. Формування та функціонування інформаційно-комунікаційного простору правової науки в Україні відбуваються відповідно до тенденцій, закономірностей та процесів, характерних для сучасного періоду розвитку соціальних комунікацій суспільства. Головними особливостями комунікаційного простору правової науки є: організаційно-

функціональна структура правової науки, її взаємодія з іншими науками, що впливає на потреби науковців у синтезованій, структурованій інформації; слабкість зв'язків між інформаційними структурами, що зумовлює проблеми пошуку, доступу, відбору необхідної інформації і даних із різних правових систем і баз для подальшого використання та визначає необхідність консолідації правничих бібліотек з інформаційними установами в напрямі координації та кооперації процесів одержання, обробки, збереження, поширення інформації та знань.

4. Інформаційні потреби науковців у сфері права вирізняються широтою тематики, світовим масштабом охоплення інфоресурсів, значною ретроспективою документального забезпечення, пріоритетом документних комунікацій. Вони здійснюють орієнтуючий вплив на процеси, пов'язані з відбором, зберіганням, поширенням та використанням інформації для науково-дослідної роботи.

У результаті вивчення інформаційних потреб співробітників науково-освітніх правових установ України підтверджено необхідність удосконалення системи бібліотечно-інформаційного забезпечення на основі консолідованих дій бібліотечно-інформаційних структур правового комунікаційного простору.

5. Система інформаційних ресурсів — складова комунікаційного простору правової науки — формує умови та дає інструменти для проведення досліджень, сприяє комунікаційній активності та соціалізації кожного вченого, колективу, установи. Основою системи бібліотечно-інформаційного забезпечення науковців є здобутки правових наук, які документалізуються й актуалізуються в різноманітних інформаційних і когнітивних системах, що є складнодоступними у зв'язку зі зростанням обсягів електронних БД та БЗ. Орієнтація в системі інформаційних ресурсів, їх якість і ступінь використання залежать від процесів консолідації, а саме: відбору, оцінки, аналізу, структурування інформації, встановлення зв'язків та взаємозалежностей між різними інформаційними ресурсами, їх інтеграції.

6. Бібліотечно-інформаційне забезпечення правової науки на міжнародному рівні визначається системною єдністю та позначається функціонуванням потужних об'єднань: Міжнародного центру рішень судів; інкубатора з колекціями національних баз даних, інтегратора правової інформації, консолідацією бібліотечних установ у рамках Міжнародної асоціації правових бібліотек.

На відміну від зарубіжної, система бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні характеризується відсутністю організаційно-структурної, комунікаційної єдності всіх елементів системи бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки;

низьким рівнем інформаційно-комунікаційних відносин, корпоративної діяльності правових бібліотек України як усередині країни, так і в міжнародному просторі; недостатнім проявом змістовно-функціональної ієрархії; перевагою традиційних практик в організації інформаційного забезпечення, що не відповідає сучасним потребам науковців та потребує посилення інтеграції до міжнародного правового інформаційного простору.

7. Умовою вдосконалення бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні є реалізація таких напрямів консолідації: 1) системно-організаційного, який полягає в посиленні системних зв'язків між правовими бібліотеками; кооперації та координації їх діяльності з іншими інформаційно-комунікаційними структурами; установах взаємодії між усіма інформаційними структурами системи правової науки; об'єднанні зусиль науковців у сфері права, бібліотекознавства, інформатики, документознавства; 2) інформаційно-ресурсного, який базується на інтеграції інформаційних ресурсів різних видів, типів, форм; долученні національних бібліотечно-інформаційних правових ресурсів до глобального соціально-комунікаційного простору; 3) структурно-семантичного, який пов'язаний з виокремленням неструктурованої та недостатньо структурованої правової інформації та знань; виявленням невідомих зв'язків і кореляцій; семантичним аналізом контенту надвеликих масивів даних; поєднанням контенту та метаданих.

Реалізація єдності напрямів консолідації дозволить досягти ефективності бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні в сучасних умовах розвитку системи соціальних комунікацій.

Проведене дослідження не вичерпує повністю проблеми бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки. Перспективними напрямами досліджень є: теоретичне обґрунтування реалізації комунікаційних моделей правових бібліотек у системі соціальних комунікацій; визначення стратегій комунікаційної взаємодії правових бібліотек на міжнародному рівні; розробка концептуальних засад консолідованої аналітико-синтетичної діяльності бібліотечно-інформаційних структур різних галузей знань.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Пасмор Ю. В. Система інформаційного забезпечення правових наук: оглядовий аналіз джерел дослідження / Ю. В. Пасмор // Вісн. Харк. держ. акад. культури. — Х., 2009. — Вип. 26. — С. 133–142.

2. Пасмор Ю. В. Питання інформаційного забезпечення правової науки: соціально-комунікативний аспект / Ю. В. Пасмор // Освіта регіону. — 2009. — № 4. — С. 150–154.

3. Пасмор Ю. В. Вплив електронних каналів на систему інформаційно-комунікаційного обміну в праві / Ю. В. Пасмор // Вісн. Харк. держ. акад. культури. — Х., 2010. — Вип. 29. — С. 65–72.

4. Пасмор Ю. В. Наукові дослідження в галузі права як об'єкт інформаційного забезпечення / Ю. В. Пасмор // Вісн. Харк. держ. акад. культури. — Х., 2010. — Вип. 30. — С. 187–194.

5. Пасмор Ю. В. Інформаційні потреби науковців у галузі права в контексті соціальних комунікацій / Ю. В. Пасмор // Вісн. Харк. держ. акад. культури. — Х., 2010. — Вип. 31. — С. 216–223.

Тези та доповіді на конференціях:

6. Пасмор Ю. В. Деякі проблеми інформаційного забезпечення споживачів правової інформації України / Ю. В. Пасмор // Від громадянського суспільства — до правової держави : тези III міжнар. наук.-практ. конф., (24 квіт. 2008 р.) / ХДАК. — Х., 2008. — С. 77–80.

7. Пасмор Ю. В. До проблеми визначення поняття «правова інформація» в системі соціальних комунікацій / Ю. В. Пасмор // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 24–25 квіт. 2008 р. — Х., 2008. — С. 252–253.

8. Пасмор Ю. В. Електронні ресурси правової галузі науки, освіти, практики / Ю. В. Пасмор // Сучасні проблеми юридичної науки : тези доп. та наук. повідомл. всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів / ХДАК. — Х., 2008. — С. 49–52.

9. Пасмор Ю. В. Інформаційне забезпечення правової науки (у контексті розбудови демократичного суспільства) / Ю. В. Пасмор // Проблеми розбудови державності та народовладдя в Україні (до 20-річчя Народного руху України за перебудову) : XXII Харк. політолог. читання (матеріали міжнар. наук.-теорет. конф.). — Х., 2009. — С. 119–121.

10. Пасмор Ю. В. Інформаційно-комунікаційні модерні бібліотеки юридичного вузу / Ю. В. Пасмор // Библиотека ВУЗа на новом этапе развития социальных коммуникаций : материалы междунар. науч.-практ. конф., (Днепропетровск, 22–23 апр. 2010 г.). — Днепропетровск, 2010. — С. 77–78.

11. Пасмор Ю. В. Зарубіжні практики правових бібліотек і центрів / Ю. В. Пасмор // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність : проблеми науки, освіти, практики : матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 25–27 трав. 2010 р. — К., 2010. — С. 26–28.

12. Пасмор Ю. В. Окремі питання формування системи інформаційного забезпечення правової науки (СІЗПН) / Ю. В. Пасмор // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 22–23 квіт. 2010 р. : у 2 ч. / ХДАК. — Х., 2010. — Ч. 2. — С. 127.

13. Пасмор Ю. В. Проблеми інформаційно-комунікаційного забезпечення політико-правової сфери / Ю. В. Пасмор // Влада та суспільство під впливом закону «циркуляції еліт» : матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. : (XXIII Харк. політолог. читання). — Х., 2010. — С. 138–140.

14. Pasmor J. V. Social communication aspect of study of scientists and legal scientists information needs = Соціально-комунікаційний аспект вивчення інформаційних потреб науковців-правознавців / J. V. Pasmor // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф., Харків, 18–19 листоп. 2010 р. / ХДАК. — Х., 2010. — С. 232–234.

АНОТАЦІЇ

Пасмор Ю. В. Бібліотечно-інформаційне забезпечення правової науки в Україні: напрями консолідації. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. — Харківська державна академія культури. — Харків, 2011.

Дисертацію присвячено визначенню напрямів удосконалення системи бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні на основі консолідації бібліотек та інших інформаційних структур правового інформаційно-комунікаційного простору.

Обґрунтовано реалізацію багаторівневої консолідації через посилення системних зв'язків між правовими бібліотеками на засадах професійних бібліотечних об'єднань; координації й кооперації діяльності бібліотек з іншими інформаційними установами та організаціями; інтеграції правових інформаційних ресурсів як сукупності всього розмаїття засобів, форм їх подання в каналах комунікацій; консолідації інформації та знань як предметно-структурних одиниць у процесі бібліотечно-інформаційного забезпечення.

Ключові слова: бібліотека; система бібліотечно-інформаційного забезпечення; інформаційні структури, правовий інформаційно-комунікаційний простір, консолідація.

Пасмор Ю. В. Библиотечно-информационное обеспечение правовой науки в Украине: направления консолидации. — Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.03 — книговедение, библиотековедение, библиографоведение. — Харьковская государственная академия культуры. — Харьков, 2011.

Диссертация посвящена определению направлений совершенствования системы библиотечно-информационного обслуживания правовой науки в Украине на основе консолидации.

Обосновано, что количественное увеличение правовой информации и знаний, их разнообразие, неоднозначность, рассредоточение требуют усовершенствования библиотечно-информационного обеспечения правовой науки в Украине на основе их консолидации. Проблемы консолидации в публикациях исследователей рассматриваются как: объединение усилий библиотек; вид систематизации нормативно-законодательных документов; диалектический процесс тезисно-аналитико-синтетического моделирования информации и знаний.

В рамках диссертационного исследования проведена диагностика коммуникационного правового пространства Украины путем изучения особенностей деятельности структур, которые генерируют научную информацию; анализа документопотоков с точки зрения их структурно-семантических, целевых основ; изучения состояния инфопотоков и информационных потребностей пользователей; выявления направлений консолидации как стратегии развития системы библиотечно-информационного обеспечения правовой науки в Украине в современных условиях социальных коммуникаций.

Определены главные элементы информационной инфраструктуры правовой науки: организационные, предметно-функциональные, информационно-коммуникационные. Обосновано место правовых библиотек как социальных коммуникаторов, которые обеспечивают консолидацию информации и знаний, организуют к ним доступ, создают условия для профессиональных коммуникаций.

Доказана необходимость усиления социально-коммуникационных процессов консолидации библиотек с информационными структурами правового коммуникационного пространства.

Определены направления консолидации как процесса интеграции информационных составляющих коммуникационного пространства правовой науки и как стратегическое основание дальнейшего совершенствования библиотечно-информационного обслуживания пользователей.

Обосновано положение о целостном единстве многоуровневой консолидации, которая включает: усиление системных связей между

правовыми библиотеками на национальном и международном уровнях; координацию и кооперацию деятельности библиотек с информационными структурами и организациями; объединение усилий исследователей правовой, библиотечной, информационной, документальной сфер для обеспечения контроля качества библиотечно-информационного обеспечения пользователей; интеграцию правовых информационных ресурсов как совокупность всего разнообразия средств и форм их представления в каналах научной коммуникации; консолидацию информации и знаний как предметно-структурных единиц в процессе библиотечно-информационного обеспечения.

Разработана программа реализации направлений консолидации библиотечно-информационного обеспечения правовой науки в Украине, в рамках которой обоснована необходимость создания Ассоциации правовых библиотек Украины и портала консолидированной информации.

Реализация обозначенных направлений позволит качественно улучшить библиотечно-информационное обеспечение правовой науки в Украине в современных условиях развития системы социальных коммуникаций.

Ключевые слова: библиотека, система библиотечно-информационного обеспечения, информационные структуры, правовое информационно-коммуникационное пространство, консолидация.

Pasmor Yu.V. Library Information support of legal science in Ukraine: the directions of consolidation. — Manuscript.

Dissertation for a candidate's academic degree of social communications on speciality 27.00.03 — book science, library science, bibliography science. — Kharkiv State Academy of Culture. — Kharkiv, 2011.

The dissertation is devoted to the determination of the ways of the improvement of the system of the legal science library-information support in Ukraine on the base of the consolidation of efforts of the libraries and other information structures of the legal information — communication space.

The realization of the multilevel consolidation by the way of strengthening of the system ties between law libraries on the principles of the professional library associations; coordination and cooperation of the libraries activity with other information institutions and organizations; integration of the legal information resources as the whole complex of all the diversity of methods, forms of its presentation in the communications canals; consolidation of information and knowledge as the subject-structure units in the process of the library-information support has been given grounds.

Key words: library, system of library-information support, information structures, legal information-communication space, consolidation.

Підписано до друку 15.02.2011 р. Формат 60x84/16.

Гарнітура «Times». Друк. ризограф.

Ум. друк. арк. 0,9 Тираж 100 прим. Зам. № 39

ХДАК, 61057, Харків-57, Бурсацький узвіз, 4.

Надруковано в лаб. множ. техніки ХДАК